

Ćwiczenia dla dzieci z zespołem Aspergera

Wstęp

ZA – zespół Aspergera (syndrom Aspergera) – to skrót od angielskiego terminu (*Asperger syndrome, AS*), czyli całościowe zaburzenie rozwoju mieszczące się w spektrum autyzmu.

Zaburzenie to obejmuje przede wszystkim upośledzenie umiejętności społecznych, trudności w akceptowaniu zmian, ograniczoną elastyczność myślenia przy braku upośledzenia umysłowego oraz szczególnie pochłaniające, obsesyjne zainteresowania, natomiast rozwój mowy oraz rozwój poznawczy przebiega bardziej prawidłowo w porównaniu do autyzmu dziecięcego¹.

Jak dowodzą dotychczasowe badania nad rozwojem dziecka z zespołem Aspergera, niektóre trudności pojawiają się w różnym natężeniu w poszczególnych okresach życia.

W okresie szkolnym mogą wystąpić:

- problemy z koncentracją uwagi,
- trudności w nauce,
- kłopoty w radzeniu sobie z nieoczekiwanymi zmianami,
- powierzchowne kontakty z rówieśnikami, trudności w zawieraniu i utrzymaniu przyjaźni,
- odrzucenie przez grupę,
- dobry kontakt z osobami dorosłymi,
- nadrucliwość,
- obsesyjne zainteresowania pochłaniające cały czas i uwagę dziecka oraz związane z tym zaległości w nauce,
- unikanie kontaktu wzrokowego,
- stereotypie,
- zaburzenia motoryki małej: niewyraźne pismo, niedokładne kolorowanie,
- deficyty w zakresie mowy².

W literaturze wskazuje się, iż zasadniczym problemem dzieci z zespołem Aspergera jest niedorozwój umiejętności społecznych w zakresie:

- zainteresowań,
- wykonywanych czynności,
- emocji,
- zdolności komunikacyjnych,
- umiejętności poznawczych.

Zainteresowania dziecka z ZA są specyficzne, izolowane i sztywne. Najczęściej dziecko pasjonuje się wybranymi dziedzinami życia, układami lub wzorami. Zazwyczaj wykonuje specyficzne czynności i tworzy rytuały. Nie dostrzega potrzeb i emocji innych

¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Zesp%C3%B3%C5%82_Aaspergera

² A. Borkowska, B. Grotowska, *Codziennosc dziecka z zespołem Aspergera okiem rodzica i terapeuty*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2015, s. 18–19.

osób, często reaguje gwałtownie i unika zabaw z rówieśnikami. Dla funkcjonowania w otaczającej rzeczywistości kluczowe są zdolności komunikacji słownej i niewerbalnej, które takie dziecko ma bardzo słabo rozwinięte.

Dziecko z ZA:

- zbyt dosłownie rozumie komunikaty – nie pojmuje metafor, żartów, ironii, sarkazmu,
- ma problemy z kontynuowaniem rozmowy,
- wystawia się w sposób pedantyczny,
- posługuje się specyficznym, nienaturalnym tonem głosu, często brakuje mu modulacji głosu lub jest ona przesadna, jakby „wyuczona”,
- często podczas rozmowy telefonicznej nie wie, kiedy jest jego kolej mówienia lub wręcz unika takich rozmów,
- sztywno trzyma się instrukcji, reguł (często pilnuje, aby inni również postępowali w ten sposób),
- nie potrafi odczytywać sygnałów niewerbalnych³.

Umiejętności poznawcze dziecka z ZA również rozwijają się specyficznym, np. ma sztywny sposób myślenia, uczy się schematycznie i koncentruje na nieistotnych szczegółach.

Zespół Aspergera częściej jest stwierdzany u chłopców niż u dziewcząt. Należy też dodać, iż bardzo często współwystępuje z innymi zaburzeniami, najczęściej z ADHD, dyspraksją, zaburzeniami obsesyjno-kompulsywnymi, problemami z mową, natręctwami i fobiami.

Przyczyny ZA najczęściej uwarunkowane są genetycznie i związane z pewnymi rodzajami uszkodzeń mózgu a także urazami okołoporodowymi, mogą też dotyczyć wieku ojca (wiek od 40 lat zwiększa ryzyko zaburzeń). Jest to problem bardzo złożony.

Najczęstsze symptomy zespołu Aspergera

Zgodnie z obowiązującą w Polsce klasyfikacją ICD-10 kryteria ZA są następujące:

- a) brak stwierdzonego opóźnienia mowy i funkcji poznawczych:
  - wymawianie pojedynczych słów przed ukończeniem drugiego roku życia, komunikacja przy użyciu zdań przed ukończeniem trzeciego roku życia,
  - umiejętności praktyczne, zachowania adaptacyjne oraz zainteresowanie otoczeniem odpowiadające normom rozwojowym w trzech pierwszych latach życia,
  - szczególne umiejętności – przeważnie związane z nadmiernym zafascynowaniem jakimś tematem (kryterium niekonieczne do postawienia diagnozy);
- b) przynajmniej 2 z poniższych trudności w relacjach społecznych:
  - zaburzony kontakt wzrokowy, mimika, postawa ciała lub gestykulacja,
  - trudności we właściwych relacjach z rówieśnikami,
  - brak empatii – dziwaczne (nieadekwatne) reakcje na sytuacje społeczne, często słaba integracja zachowań społecznych, emocjonalnych, umiejętności komunikacji,
  - brak potrzeby zabawy z innymi, posiadania wspólnych zainteresowań lub osiągnięć;

---

³ Tamże, s. 20.

- c) chociaż 1 z poniższych zachowań:
- stereotypowe i ścisłe zainteresowania, powtarzanie rytuałów i niepraktycznych czynności,
  - powtarzające się ruchy (np. trzepotanie lub kręcenie rękami lub palcami, ruchy całego ciała),
  - zafascynowanie częściami przedmiotów lub elementami materiałów (kolor, faktura, dźwięk);
- d) wykluczenie innych zaburzeń rozwojowych, schizofrenii prostej, zaburzenia schizotypowego, obsesyjno-kompulsywnego, anankastycznego zaburzenia osobowości czy reaktywnego utrudnienia nawiązywania relacji społecznych w dzieciństwie lub nadmiernej łatwości w nawiązywaniu tych kontaktów (Attwood, 2006)⁴.

Biorąc pod uwagę omówione powyżej objawy, trzeba zauważyć, iż zespół Aspergera może prowadzić do poważnych problemów szkolnych. Dzieci najczęściej są postrzegane przez otoczenie jako niegrzeczne, niemiłe, niespokojne, jakby nieobecne i rozkojarzone. Najpowszechniejsza jest wrażliwość na bodźce słuchowe, dotykowe, smakowe, na światło i kolory oraz zapachy. Konieczna jest zatem wczesna specjalistyczna pomoc.

Wybrane zasady pracy z dzieckiem

Przewycięzania problemów z ZA dokonuje się na różne sposoby, w zależności od ich charakteru i przyczyn. Zazwyczaj trudności nasilają się wówczas, gdy dziecko rozpoczyna edukację szkolną. Trzeba zwłaszcza pamiętać o tym, że uczniowie mają trudności ze zrozumieniem wypowiedzianych do nich słów, komunikatów, które odbierają dosłownie. Ważna jest więc znajomość kompleksowej problematyki ZA.

Wskazówki dla nauczycieli i rodziców.

1. Dbaj o pozytywne relacje, bezpieczeństwo i właściwą organizację dnia.
2. Zaakceptuj trudności dziecka i ich skutki.
3. Dziel zadania na mniejsze lub przedstawiaj je w innej formie.
4. Znajdź sposoby bezpiecznego wyładowania gniewu przez dziecko.
5. Zmniejszaj niepewność i obawy dziecka poprzez stosowanie przewidywalnych schematów zachowań i ostrzeganie go o zmianach.
6. Dawaj dziecku okazje do odpoczynku i wyznacz stałe miejsce odrabiania lekcji oraz ustal stały plan dnia, tygodnia.
7. Korzystaj z dodatkowego wsparcia specjalistów.
8. Zastanów się, jakie nagrody wywołują pożądane zachowania i zwiększ ich liczbę.
9. Unikaj metafor, sarkazmu, ironii, żartów i niedomówień. Wyjaśniaj wyrazy wieloznaczne.
10. Ucz zasad i dawaj wskazówki dotyczące kolejności zabierania głosu w trakcie rozmowy, przerywania jej czy zmiany tematu.
11. Stosuj obrazki i niewerbalne sygnały, aby zwrócić uwagę dziecka.

⁴ Tamże, s. 27.

12. Naucz dziecko technik relaksacyjnych i sposobów na odwrócenie uwagi w celu zredukowania poziomu stresu.
13. Razem poszukajcie grup, fundacji zrzeszających takie osoby.

Jak wspierać rozwój dziecka?

Według wielu badaczy, wspierając rozwój dziecka z zespołem Aspergera, należy szukać specjalistycznej pomocy. Większość z nich zaleca między innymi: wczesne wspomaganie rozwoju, trening umiejętności społecznych (TUS), trening zastępowania agresji (TZA), integrację z rówieśnikami, trening słuchowy Tomatisa, terapię komunikacji, dogoterapię, hipoterapię, terapię ręki, EEG-Biofeedback oraz terapię integracji sensorycznej, a także leczenie farmakologiczne i obozy terapeutyczne.

Na pewno warto skupić się na mocnych stronach dziecka, stymulować je i rozwijać (np. pamięć). Dzięki temu dzieci będą miały większą możliwość budowania poczucia własnej wartości oraz pewności siebie. To wyjątkowo ważne, ponieważ istotną cechą charakterystyczną dla osób z ZA jest niepewność oraz obawy spowodowane niską samooceną, strachem przed porażką i brakiem zrozumienia lub niemożnością zrozumienia innych. Ponadto należy zachęcać dzieci do rozwiązywania różnego typu zadań, aktywnego udziału w zabawach oraz grach doskonalących umiejętności szkolne.

Karty pracy w niniejszej publikacji stanowią propozycję różnorodnych ćwiczeń dla dzieci z zespołem Aspergera. Pomagają one również doskonalić:

- czytanie ze zrozumieniem,
- pisownię wyrazów „ó-u” oraz „ż-rz”,
- percepcję wzrokową,
- pamięć,
- spostrzegawczość,
- koncentrację uwagi,
- logiczne myślenie,
- koordynację wzrokowo-ruchową,
- grafomotorykę.

Przedstawione poniżej karty pracy mają zachęcać uczniów do poprawnego pisania i czytania, pobudzać wyobraźnię, a także rozwijać zainteresowania. Pozwalają też poznać zagadki o przedmiotach i urządzeniach.

Ćwiczenia przedstawione poniżej mogą być stosowane zarówno w pracy indywidualnej, jak i grupowej, podczas zajęć wyrównawczych, korekcyjno-kompensacyjnych, świetlicowych, w szkole oraz w domu.

Opracowanie zawiera zestaw kart pracy o zróżnicowanym stopniu trudności.

W ćwiczeniach tych dzieci będą miały możliwość wykonywania różnych zadań, m.in.:

- odnajdywania identycznych obrazków,